

Warszawa, 3 października 2024 r.

Szanowni Przedstawiciele, Szanowne Przedstawicielki Komisji Europejskiej,

W nawiązaniu do ogłoszonych konsultacji publicznych EU school fruit, vegetables and milk scheme reporting rationalisation, w imieniu Green REV Institute chciałabym przedstawić stanowisko fundacji.

Green REV Institute pragnie wyrazić swoje zaniepokojenie w związku z obecnym sposobem monitorowania unijnego programu EU School Scheme, Programu Owoce, Warzywa i Mleko w Szkole, będącego elementem Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). Choć rozumiemy, że celem tego programu jest promowanie zdrowych nawyków żywieniowych wśród dzieci i młodzieży poprzez dostarczanie owoców, warzyw, bananów oraz mleka do placówek edukacyjnych, widzimy poważne braki w jego realizacji, które stoją w sprzeczności z priorytetami Europejskiego Zielonego Ładu oraz stanowią zagrożenie w kontekście budowania zdrowych nawyków żywieniowych. Niestety obecna forma realizacji Programu wyklucza także wsparcie dla osób uczniowskich na diecie roślinnej.

Brak zgodności z celami Europejskiego Zielonego Ładu

Europejski Zielony Ład kładzie szczególny nacisk na zrównoważony rozwój, ochronę środowiska i walkę ze zmianami klimatycznymi. Niestety, obecny sposób monitorowania programu EU School Scheme wydaje się ignorować te cele. Zasady raportowania, mimo pewnych zmian, nadal nie obejmują kluczowych aspektów dotyczących wpływu dostarczanych produktów na środowisko oraz zdrowie uczniów i uczennic. Komisja Europejska powinna

pilnie dokonać przeglądu tych procedur, aby program był zgodny z założeniami Zielonego Ładu oraz Strategii Od pola do stołu.

Wątpliwości dotyczące produktów mlecznych

Jednym z głównych problemów programu EU School Scheme jest fakt, że komponent obejmujący mleko i produkty mleczne nie oferuje żadnych zamienników, co budzi poważne wątpliwości w kontekście rosnącej świadomości zdrowotnej i etycznej wśród młodzieży oraz ich rodziców. Wobec alarmujących danych dotyczących zdrowia dzieci i młodzieży, w tym wysokiego wskaźnika nietolerancji laktozy oraz alergii na produkty mleczne, brak alternatyw w postaci roślinnych zamienników mleka jest nieakceptowalny. Komisja Europejska musi rozszerzyć program o możliwość wyboru zdrowych i zrównoważonych produktów roślinnych, zgodnych z europejskimi standardami ochrony środowiska. W ramach Programu Roślinna Szkoła¹, kompleksowej odpowiedzi na wyzwania stojące przed szkołą jako centrum dla zrównoważonego systemu żywności wskazujemy na konieczność zagwarantowania prawa do w pełni roślinnych posiłków.

Niedawne analizy przeprowadzone przez jednostki naukowe w Chinach wskazały, że większe spożycie mleka i nabiału wiązało się z wyższym ryzykiem wystąpienia raka wątroby i raka piersi². Jednocześnie mleko i inne produkty mleczne są głównym źródłem tłuszczów nasyconych w diecie mieszkańców i mieszkank USA, przyczyniając się do chorób serca, cukrzycy typu 2 i choroby Alzheimer³. Inne badania wiążą natomiast spożycie mleka z nadwagą u dzieci⁴. Niezależnie od powyższego należy wspomnieć, że mleko krowie jest jednym z najczęstszych alergenów pokarmowych u dzieci, powodujących objawy takie jak wysypka skórna, pokrzywka, wymioty, biegunka, a nawet anafilaksja⁵. Badania powiązały wysoką zawartość tłuszczu i hormonów w mleku, serze i innych produktach mlecznych

¹<https://roslinnaszkoła.pl/>

² <https://www.ox.ac.uk/news/2022-05-06-dairy-products-linked-increased-risk-cancer>; dostęp: 12 lipca 2024 r.

³ <https://www.pcrm.org/good-nutrition/nutrition-information/health-concerns-about-dairy>; dostęp: 12 lipca 2024 r.

⁴ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15939853/>; dostęp: 12 kwietnia 2024 r.

⁵ Krauze A., Alergia na białko mleka krowiego – postaci kliniczne, *Alergia Astma Immunologia* 2015, 20 (1): 12-16.

z rakiem piersi⁶. Badanie z 2017 roku finansowane przez National Cancer Institute, w którym porównano dietę kobiet, u których zdiagnozowano raka piersi z dietą kobiet bez raka piersi, wykazało, że te, które spożywały najwięcej serów amerykańskich, cheddar i śmietankowych, miały o 53% wyższe ryzyko zachorowania na raka piersi⁷. Badanie Life After Cancer Epidemiology wykazało, że wśród kobiet, u których wcześniej zdiagnozowano raka piersi, osoby spożywające jedną lub więcej porcji wysokotłuszczowych produktów mlecznych (np. sera, lodów, pełnego mleka) dziennie miały o 49% wyższą śmiertelność z powodu raka piersi w porównaniu z tymi, które spożywały mniej niż pół porcji dziennie⁸. Spożywanie mięsa, nabiału i jaj jest jedną z głównych przyczyn chorób dietozależnych. Rolnictwo zwierzęce jest odpowiedzialne za wysoki poziom spożycia czerwonego i przetworzonego mięsa i przyczynia się do chorób serca, otyłości, cukrzycy i nowotworów⁹. Niewłaściwa dieta jest główną przyczyną globalnego obciążenia chorobami, na całym świecie odpowiada za 20% przedwczesnych zgonów spowodowanych chorobami. Około 3 miliardów ludzi nie może sobie pozwolić na zdrową dietę, a ponad 3 miliardy ludzi doświadcza co najmniej jednego skutku złego odżywiania¹⁰. W Unii Europejskiej w 2019 r. 45 % dorosłych UE¹¹ miało normalną masę ciała, nieco ponad połowę (53 %) ¹² uznano za osoby z nadwagą (36 % przed otyłością i 17 % otyłe)¹³, a prawie 3 %¹⁴ za osoby z niedowagą, zgodnie z ich wskaźnikiem masy ciała (BMI). W raporcie Drivers of food security¹⁵ Komisja Europejska wskazała: *“Ponadto, nasze obecne wzorce żywieniowe przyczyniają się do rosnącego obciążenia kilkoma chorobami niezakaźnymi, takimi jak choroby układu krążenia, otyłość, cukrzyca i nowotwory. W UE,*

⁶ <https://www.pcrm.org/good-nutrition/nutrition-information/health-concerns-about-dairy>

⁷ <https://www.pcrm.org/good-nutrition/nutrition-information/health-concerns-about-dairy>

⁸ <https://www.pcrm.org/good-nutrition/nutrition-information/health-concerns-about-dairy>

⁹ Plant Based Treaty., Safe and Just 2023. Friel i in., 2009; Aston i in., 2012; Anand i in., 2015.

[pbt_safeandjust_Polish_21x297_30052024.pdf](https://www.pcrm.org/good-nutrition/nutrition-information/health-concerns-about-dairy)

¹⁰ Plant Based Treaty., Safe and Just 2023. Friel i in., 2009; Aston i in., 2012; Anand i in., 2015.

[pbt_safeandjust_Polish_21x297_30052024.pdf](https://www.pcrm.org/good-nutrition/nutrition-information/health-concerns-about-dairy)

¹¹ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_Union_\(EU\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:European_Union_(EU))

¹² [Glossary:Overweight - Statistics Explained](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Overweight_-_Statistics_Explained)

¹³ <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Obese>

¹⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Underweight>

¹⁵

https://commission.europa.eu/document/download/3e370f0d-fabb-4614-bc98-73caac5b5215_en?filename=SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

z kilkoma wyjątkami, spożycie owoców, warzyw, roślin strączkowych, orzechów, produktów pełnoziarnistych i błonnika pokarmowego, a także potasu jest niższe niż zalecane poziomy spożycia, podczas gdy całkowite spożycie energii, czerwonego (w tym przetworzonego) mięsa, a także tłuszczów nasyconych, cukrów ogółem i wolnych cukrów i sodu jest wyższe (Komisja Europejska, 2020b, 2022a; EFSA 2021, EFSA 2022, Rippin i in., 2017, 2019, Willet i in., 2019). Choroby układu krążenia (CVD) są jedną z najbardziej rozpowszechnionych chorób w UE, a szacunki wskazują na prawie 63 miliony osób dotkniętych tą chorobą i prawie 2 miliony zgonów rocznie (Komisja Europejska, 2019) (Komisja Europejska, 2018). Szacuje się, że w regionie UE 59% dorosłych i około jedna trzecia dzieci w wieku 5-9 lat ma nadwagę lub otyłość, a 23% otyłość (OECD, 2019) i być może wbrew intuicji, współistnieją one również z niedoborami mikroelementów. Obciążenie niedoborami mikroskładników odżywczych jest największe w Afryce Subsaharyjskiej i Azji Południowej (Global Nutrition report, 2021), ale niedobory mikroskładników odżywczych są powszechne na całym świecie, w tym w państwach członkowskich UE, z pewnymi dowodami na niedawny wzrost (Han i in. 2022). U ich podstaw może leżeć niskie spożycie żywności bogatej w mikroelementy, takiej jak owoce, warzywa i rośliny strączkowe. Tylko 12% populacji UE spożywa dziennie zalecane pięć lub więcej porcji owoców i warzyw (dane z 2019 r., Eurostat, 2022).”¹⁶

Dane dot. zdrowia Polaków i Polek wyraźnie wskazują na konieczność wdrażania polityk publicznych dla dobrej, zrównoważonej żywności, nie zaś promocji mleka i nabiału zwierzęcego, które powodują wzrost ryzyka związanego z otyłością, nadwagą, chorobami dietozależnymi i nowotworami. Chcemy przypomnieć, że zgodnie z danymi Krajowego Rejestru Nowotworów: *“Nowotwory złośliwe stanowią narastający problem zdrowotny, społeczny i ekonomiczny w Polsce. Skalę tego problemu określa liczba nowych zachorowań - około 170 tys. oraz liczba zgonów - ponad 100 tys. zgonów. Obecnie ponad 1,17 mln Polaków żyje z chorobą nowotworową. Szacuje się, że pod koniec drugiej dekady XXI wieku na każde 100 tys. polskiej populacji co roku u około 440 osób zdiagnozowano nowotwór, a ponad*

¹⁶

https://commission.europa.eu/document/download/3e370f0d-fabb-4614-bc98-73caac5b5215_en?filename=SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

3 tysiące żyło z chorobą nowotworową zdiagnozowaną w ciągu ostatnich 10 lat. Częstość występowania nowotworów wzrasta wykładniczo wraz z wiekiem 10-krotnie co dwie/trzy dekady życia. Nowotwory są drugą w kolejności przyczyną zgonu w Polsce (po chorobach układu krążenia) odpowiadając za około 1/4 zgonów. Udział nowotworów jako przyczyny zgonu jest uzależniony od wieku. W najmłodszej grupie wieku (0-19 lat) nowotwory stanowią około 6-7% przyczyn zgonów w tym wieku (nieco częściej wśród chłopców). Choroby nowotworowe stały się dominującą przyczyną zgonów młodych i w średnim wieku kobiet powodując w połowie drugiej dekady XXI wieku 1/3 przedwczesnych zgonów w grupie wiekowej 20-44 lat i około 50% w grupie 45-64 lat (choroby układu krążenia były odpowiedzialne za 25% zgonów w tej grupie wieku). Wśród mężczyzn w wieku średnim nowotwory opowiadają za około 1/3 zgonów, a w starszym wieku (65 i więcej lat) za 1/5).¹⁷ Dane dot. zachorowań w Polsce pokazują, że “od połowy lat 70. do połowy pierwszej dekady XXI wieku w populacji kobiet najczęstszą nowotworową przyczyną zgonów był rak piersi. Od początku lat 80. do początku drugiej dekady XXI wieku trwała stabilizacja umieralności (przy stałe utrzymującym się wzroście zachorowalności) i od 2007 roku rak piersi jest drugą nowotworową przyczyną zgonu. W 2010 roku nastąpiło niekorzystne odwrócenie malejącego trendu umieralności kobiet z powodu raka piersi. Gwałtowny przyrost zachorowań i zgonów z powodu raka płuca spowodował, że frakcja zgonów z powodu raka płuca przekroczyła frakcję nowotworów piersi i rak płuca od ponad 10 lat pozostaje główną nowotworową przyczyną zgonów kobiet.”¹⁸ Coraz częściej podnoszony jest także wpływ współczesnego systemu żywności na otyłość i nadwagę Polek i Polaków. W ramach konferencji Najwyższej Izby Kontroli “Propagowanie i wdrażanie zdrowego odżywiania” (styczeń 2023), prof. dr hab. n. med. Mirosław Jarosz - lekarz, internista, gastroenterolog, specjalista ds. żywienia, dietytyki i otyłości, mający na swoim koncie wiele wartościowych projektów dotyczących profilaktyki nadwagi i otyłości, współtwórca Norm Żywienia oraz Piramidy Zdrowego Żywienia i Aktywności Fizycznej. Profesor podał zatrważające dane: obecnie, właśnie przez otyłość, coraz więcej młodych ludzi cierpi na raka jelita grubego: liczba osób powyżej 30. roku życia, które usłyszały taką diagnozę

¹⁷ <https://onkologia.org.pl/pl/epidemiologia/nowotwory-zlosliwe-w-polsce>

¹⁸ <https://onkologia.org.pl/pl/epidemiologia/nowotwory-zlosliwe-w-polsce>

wzrosła 10-krotnie w porównaniu z danymi sprzed 30 lat. Problem cukrzycy dotyka aż 4 milionów Polaków, z czego 1 milion to przypadki niezdiagnozowane. Wynikające z otyłości zaburzenia metaboliczne przyczyniły się do zwiększonej śmiertelności w związku z wirusem SARS-Cov-2 w Polsce.¹⁹ *“Dane są alarmujące: jeszcze w 1974 r. na otyłość cierpiało 25% Polaków, podczas gdy w 2016 r. było to 65%, a prognoza na 2025 r. mówi o 75% osób z tą chorobą. Dynamika narastania otyłości jest ogromna: co trzecie dziecko w Polsce ma nadwagę.”*²⁰ W świetle powyższych danych działania instytucji publicznych promujące spożycie mleka i nabiału zwierzęcy są wyjątkowo niebezpieczne wzmacniając zagrożenie dla zdrowia publicznego.

Brak standardów dotyczących pochodzenia produktów

Green REV Institute pragnie również zwrócić uwagę na fakt, że w ramach obecnego monitoringu nie istnieją żadne precyzyjne kryteria dotyczące pochodzenia dostarczanych produktów, w szczególności tych pochodzenia zwierzęcego. Z naszych ustaleń w ramach korespondencji z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wynika, że brakuje standardów wykluczających lub ograniczających dystrybucję produktów pochodzących z wielkotowarowych ferm przemysłowych. Produkcja na masową skalę, związana z intensywnym rolnictwem, nie tylko jest szkodliwa dla środowiska, ale także stoi w sprzeczności z celami Europejskiego Zielonego Ładu, który promuje zrównoważone systemy żywnościowe. Komisja powinna wprowadzić transparentne zasady dotyczące pochodzenia produktów, aby uczniowie i uczennice mieli dostęp do zdrowej żywności o niskim śladzie węglowym, takiej której produkcja nie powoduje strat dla bioróżnorodności, powietrza, wody, gleby oraz cierpienia zwierząt.

¹⁹ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/zdrowie/panel-ekspertow-zdrowe-odzywianie.html>

²⁰ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/zdrowie/panel-ekspertow-zdrowe-odzywianie.html>

Pakowanie i oznakowanie produktów

Kolejną kluczową kwestią jest brak precyzyjnych wytycznych dotyczących sposobu pakowania i oznaczania produktów dostarczanych w ramach programu. W erze kryzysu klimatycznego niezwykle istotne jest, aby produkty były pakowane w sposób minimalizujący generowanie odpadów, a samo oznakowanie powinno informować o pochodzeniu produktu, jego śladzie węglowym oraz stosowanych praktykach rolniczych. Niezbędne jest wprowadzenie tych standardów, aby uczniowie, uczennice oraz ich rodziny mogli podejmować świadome decyzje żywieniowe.

Apel do Komisji Europejskiej

Zważywszy na powyższe, Green REV Institute apeluje do Komisji Europejskiej o krytyczne podejście do monitorowania programu EU School Scheme, zwłaszcza w zakresie komponentu mlecznego, oraz o wprowadzenie bardziej rygorystycznych standardów dotyczących pochodzenia i sposobu pakowania produktów. Bez wprowadzenia tych zmian program nie tylko będzie nieskuteczny, ale także może przyczyniać się do pogłębiania problemów zdrowotnych i środowiskowych w Europie. Monitorowanie musi uwzględniać zgodność z celami Europejskiego Zielonego Ładu i promować zrównoważone, etyczne praktyki w produkcji żywności i rolnictwie.

Green REV Institute

Green REV Institute to zielony think tank, watchdog klimatyczny działający dla transformacji systemu żywności. Green REV Institute łączy kropki na mapie praw człowieka, praw zwierząt i klimatu. Założony w 2014 r. włącza dla zmiany systemowej osoby aktywistyczne, buduje współpracę i partnerstwa dla transformacji systemu żywności.

Green REV Institute to organizacja członkowska [50by40](#), [Eurogroup for Animals](#), [European Vegetarian Union](#), Aquatic Animal Alliance, TAPP Coalition, Plant Europe network, OFOP, Niech Żyją, jedna z 10 NGO w EU Platform on Animal Welfare, wspiera [Plant Based Treaty](#). Green REV Institute jest organizacją akredytowaną przez Program Środowiskowy ONZ.

[Green REV Institute](#) zainicjował i jest operatorem pierwszej rzeczniczej koalicji dla naprawy systemu żywności w Polsce [Future Food 4 Climate](#), organizatorem międzynarodowego wydarzenia [European Vegan Summit](#), producentem raportu [Wegańska Warszawa](#) oraz [Posłuchaj Wegańskich Biznesów](#), oraz Katastrofy na talerzu (2023). Green REV Institute włącza młode osoby do działań na rzecz naprawy systemu żywności, edukuje i mobilizuje w ramach [Green Advocacy Academy](#). Green REV Institute jest operatorem programu Roślinna Szkoła.